ڕێزمانی ڕاناوی لکاو

1 ـ ئە ـ تان ـ نێر ـ ین (ئێمەئێوەئەنێرین)

بەرکار بکەر

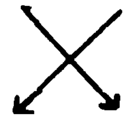

2 ـ ئە ـ تان ـ نارد ـ ین (ئێوەئێمەتانئەنارد)

ئەم دوو ڕستەیە لە قاڵبی ووشەیەکدا داڕێژراون هەردوو بریتین لە (بکەر) و (بەرکار) و (فرمان) بکەر و بەرکار تیایانا بە ڕاناوی لکاو دەربڕاون

ڕستەی یەکەم ـ کاتەکەی داهاتووە

ڕستەی دووەم ـ کاتەکەی ڕابردووە

ئەوەی سەرنج ڕائەکێشێ ئەوەیە گۆڕینی کاتی فرمانەکە دەوری (بکەر) و (بەرکار)ی ئاڵ و گۆڕکرد .

ئەم ووتارە هەوڵدانێکە بۆ ڕوون کردنەوەی ئەم دیاردەیەی زمانی کوردی و داڕشتنی ڕێزمانەکەی

لە زمانی کوردی (خواروو) بکەر و فرمان ڕێك ئەکەون لە کەس و ژمارەدا . واتا بکەر لە چ کەس و ژمارەیەکدا بێت ، فرمانیش ڕاناوێکی لکاوی سەر بە هەمان کەس و ژمارە وەرئەگرێت . بۆڕوون کردنەوەی ئەم لایەنە ئەبێ ڕاناوە جودا و لکاوەکان بە پێی کەس و ژمارە لەبەر چاوا بن .

ژمارە	کەس	جودا	لکاو ١	لکاو ٢	لکاو ٣
تاك	١	من	م	م	م
	٢	تۆ	ت	یت	یت
	٣	ئەو	ی	-	ات/ێت
کۆ	١	ئێمە	مان	ین	ین
	٢	ئێوە	تان	ن	ن
	٣	ئەوان	یان	ن	ن

وێنەی ژمارە -١-

هەر چەندە جیاوازیی نێوان کۆمەڵی (1) و (3) تەنیا لە کەس سێیەمی تاکدایە . بۆ مەبەستی شیکردنەوە جیایان ئەکەینەوە[1].

جۆر و کاتی فرمان دەور ئەگێڕن لە هەڵبژاردنی ڕاناوی لکاو . (مەبەست لە جۆری فرمان تێپەڕ یا تێنەپەڕە .

مەبەستیش لە کاتی فرمان ، ڕابردوو یا داهاتووە .)

چۆنیەتی دەرکەوتنی ڕاناوی لکاو لە گەڵ فرمانا بۆ دەربڕینی ڕێکەوتن لەم وێنەیەدا ڕوون کراوەتەوە .

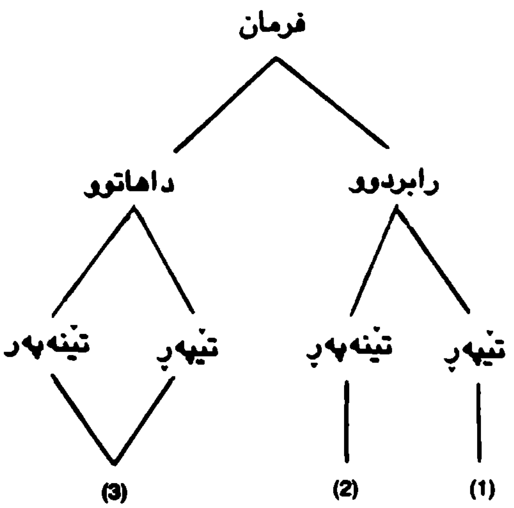

وێنەژمارە (2)

واتا ـ گەر فرمانەکە لە ڕابردووی تێپەڕدا بوو کۆمەڵی یەکەم وەرئەگرێ .

ئێمە ئەلسی ـ ملن .

ك1 ك

ئەوان خوارد ـ یلن .

گەر فرمانەکە لە ڕابردووی تێنەپەڕدا بوو بۆ دەربڕینی ڕێکەوتن لە گەڵ بکەرا کۆمەڵی دووەم وەرئەگرێ .

د . وریا عمر امین
بەشی کوردی ـ زانستگای بەغدا

ئەوان نووست ـ ن .
3ك   3ك

ئێمە نووست ـ ین .
1ك   1ك

گەر فرمانەکە لەکاتی داهاتوودا بوو .. چ تێپەڕ بێ چ تێنەپەر کۆمەڵی سێیەمی لەگەڵا دەرئەکەوێ بۆ دەربڕینی ڕێکەوتن لەگەڵ بکەرا .

ئەو ئەخو ـ ا ت .
3ت   3ت

ئێمە ئەنوو ـ ین .
1ك   1ك

بۆ هەڵبژاردنی ڕاناوی لکاو بۆ دەربڕینی ڕێکەوتن بەکەم ـ سەیری وێنە ژمارە (2) ئەکەین بە پێی کات و جۆری فرمانەکە کۆمەڵەکە دەس نیشان ئەکەین ئنجا بە پێی کەس و ژمارەی بکەرەکە ، بە یارمەتی وێنە ژمارە (1) ڕاناوە لکاوەکە ئەدۆزینەوە بۆ نموونە لە :

ئێمە نارد ـ .

(نارد) کە ڕەگی فرمانە ، لە ڕووی جۆرەوە (تێپەڕە) و لە ڕووی کاتەوە (ڕابردووە) . بە پێی وێنە ژمارە (2) ڕاناوی لکاو ئەبێ لەکۆمەڵی یەکەمەوە وەرگیرێ . (ئێمە) کە بکەرە لە کەسی (یەکەمی‌کۆ) دایە . بەرامبەرەکەی بەپێی وێنە ژمارە (1) ، (مان)ە . ئەلکێنرێ بە ڕەگی فرمانەکەوە و ڕستەکە ئەبێ بە :

ئێمە نارد ـ مان .

هەروا لە :

ئەوان ئەنوو ـ .

(نوو) ڕەگی داهاتووی (نووستن)ە . لە ڕووی جۆرەوە (تێنەپەڕە) ، لە ڕووی کاتەوە (داهاتووە) بە هۆی وێنە ژمارە (2) ڕاناوی لکاو ئەبێ لە کۆمەڵی (سێیەم)ەوە وەرگیرێ . (ئەوان) کە بکەرە لە کەسی (سێیەمی‌کۆ) دایە ، بە پێی وێنە ژمارە (1) بەرامبەرەکەی (ن)ە . ڕستەکە ئەبێ بە :

ئەوان ئەنوو ـ ن .
3ك   3ك .

یەکێ لە تایبەتییەکانی کۆمەڵی یەکەمی ڕاناوە لکاوەکان واتا کۆمەڵی (م ـ ت ـ ی ـ مان ـ تان ـ یان) ئەوەیە شوێنی لە ڕستەدا ئەگۆڕێ بە پێی قاڵبی ڕستەکە .
ئەگەر ڕستەکە بەرکاری ڕاستەوخۆی هەبوو ڕاناوی لکاو بەمەوە ئەلکێ وەك لە :

ئێمە گوڵ ـ مان بۆ ئێوە ئەنارد .

کەی ڕستە بەرکاری ڕاستەوخۆی نەبوو ئەوسا ڕاناوی لکاوی کۆمەڵی یەکەم بە بەرکاری ناڕاستەوخۆوە ئەلکێ .

ئێمە بۆ ئێوە ـ مان ئەنارد .

بە لابردنی بەرکاری ناڕاستەوخۆش ، پرپتوزیشن ئەبێ بە پەناگەی .

ئێمە بۆ ـ مان ئەنارد .

بە لابردنی پریپۆزیشنیش پێشگر ئەبێ بە پەناگەی :

ئێمە ئە ـ مان ـ نارد .

کەی پێشگریش نەبوو ، ئەوسا بە ڕەگی فرمانەوە ئەلکێ .

ئێمە نارد ـ مان .

بەکورتی [کۆمەڵی یەکەمی ڕاناوە لکاوەکان بە یەکەمی ئەم بەشانەی ڕستەوە ئەلکێ بەم ڕیزە :

1 - بەرکاری ڕاستەوخۆ (2)
2 - بەرکاری ناڕاستەوخۆ
3 - پرپیۆزیشن
4 - پێشگری یەکەم
5 - ڕەگی فرمان   یاسا ژمارە(1)]

[کۆمەڵی دووەم و سێیەم هەمیشە بە ڕەگی فرمانەوە ئەلکێن   ..... یاسا ژمارە (2)]

جگە لە دەوری (بکەری) ئەم ڕاناوە لکاوانە دەوری (بەرکاری)ش ئەبینن . بەرکاری ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ و (ناوی‌خاوەن) ئەشێ بە ڕاناوێکی لکاو جێگیر بکرێن .

لە بەر ئەوەی باس باسی دەوری بەرکاری‌یە بۆیە تەنیا ئەو ڕستانە ئەگرێتەوە کە فرمانەکانیان تێپەڕە .

وەك لە سەرەوە ڕوون کرایەوە ، کۆمەڵی یەکەم لە گەڵ ڕابردووی تێپەڕ و کۆمەڵی سێیەم لەگەڵ داهاتووی تێپەڕا دەوری بکەری ئەبینن . کۆمەڵی دووەم و سێیەمیش وەك یەکن تەنیا لە کەسی سێیەمی تاکدا نەبێ .

بۆ دەوری بەرکاری ڕاناوە لکاوەکان دابەش ئەکەینە کۆمەڵی (A) و (B) بەم جۆرە

A	B	
١	٢	٣
م	م	م
ت	یت	یت
ی	-	ات/یت
مان	ین	ین
تان	ن	ن
یان	ن	ن

وێنەی ژمارە -٣-

کۆمەڵی (A) کە دەوری (بکەری) لە ڕابردوودا ئەبینێ ... دەوری (بەرکاری) لە داهاتوودا ئەبینێ .

کۆمەڵی (B) کە دەوری (بکەری) لە داهاتوودا ئەبینێ ... دەوری (بەرکاری) لە ڕابردوودا ئەبینێ .

دەرکەوتنی ڕاناوە لکاوەکان وەك دەوری (بکەری) و (بەرکاری) لە گەڵ فرمانی تێپەڕا لەم وێنەیەدا ڕوون کراوەتەوە :

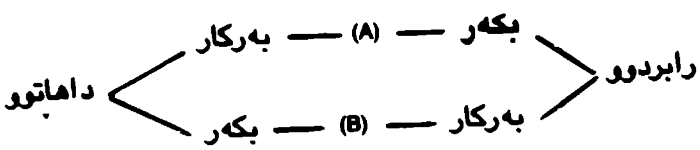

بۆ جێگیر کردنی کردنی بەرکاری ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ یا ناوی‌خاوەن بە ڕاناوێکی لکاو ئەم هەنگاوانە ئەگرینە بەر :

1 - سەیری ڕاناوە لکاوەکە ئەکەین کە دەوری بکەری بینیوە لە کامە کۆمەڵ بوو بۆ بەرکاری ڕوو لە کۆمەڵەکەی تر ئەکەین . واتا - گەر لە کۆمەڵی (A) بوو بۆ (بەرکاری) ڕوو لە (B) ئەکەین و بەپێچەوانەوە .

2 - بە پێی کەس و ژمارەی ئەو بەشەی جێگیر ئەکرێ - بەیارمەتی وێنە ژمارە (1) ، ڕاناوێکی لکاو هەڵئەبژێردرێ .

3 - بە پێی یاسا ژمارە (1) و (2) شوێنی ڕاناوەکە لە ڕستەکەدا دەس نیشان ئەکرێ .

بۆ نموونە لە ڕستەی :

ئێمە تۆ بۆ ئەو ئەنێرین .

بەرکاری ڕاستەوخۆ (تۆ) یا ناڕاستەوخۆ (ئەو) یاهەر دووکیان بە یەکەوە ئەشێ بەڕاناوی لکاو جێگیر بکرێن .

1 - ئەو ڕاناوە لکاوەی دەوری (ڕێکەوتن) واتا (بکەری)ی بینیوە (ین) لە کۆمەڵی (B)یەوەیە . واتا - بۆ بەرکاری ڕوو لە کۆمەڵی (A) ئەکەین .

2 ـ (تۆ) کە لە کەسی دووەمی تاکدایە (ـت) بە پێی وێنە ژمارە (1) لە کۆمەڵی یەکەم بەرامبەرەکەی (ت)یە . ئەم (ت)یە شوێنی (تۆ) ئەگرێ .

3 ـ بەپێی یاساژمارە (1) . (ت)کە لە کۆمەڵی یەکەمەوەیە دوای لابردنی بەرکاری ڕاستەوخۆ بە بەرکاری ناڕاستەوخۆوە ئەلکێ . بەم جۆرە ڕستەکە ئاوای لێ دێ :

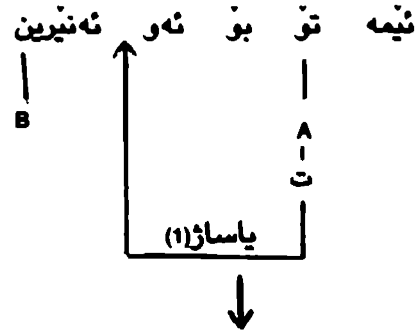

ئێمه بۆ ئەو ـ ت ئەنێرین .

کە بەرکارە ناڕاستەوخۆکە بە ڕاناوێکی لکاو جێگیر ئەکرێ :

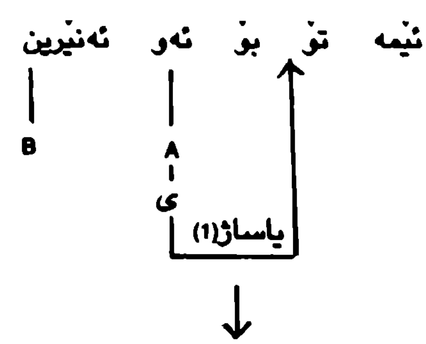

ئێمه تۆ ـ ی بۆ ئەنێرین .

گەر فرمانی ڕستە کاتەکەی ڕابردوو بێ :

1 ـ کە بەرکاری ڕاستەوخۆ بەڕاناوێکی لکاو جێگیر ئەکرێت

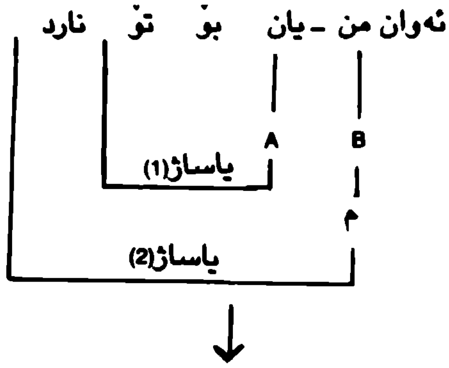

ئەوان بۆ تۆ ـ یان نارد ـ م .

ب ـ کە بەرکاری ناڕاستەوخۆ بەڕاناوێکی لکاو دەرئەبڕێ .

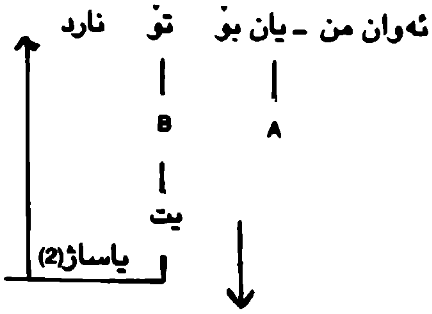

ئەوان منیان بۆ نارد ـ یت .

بۆ جێگیرکردنی ناوی خاوەن بە ڕاناوێکی لکاو سەیری ئەم ڕستەیە بکە :

تۆ ئۆتومبیلەکەی منت فرۆشت .

(من) کە ناوی خاوەنە ئەشێ بە هەمان پەیرەو بە ڕاناوێکی لکاو جێگیر بکرێ .

1 ـ ئەو ڕاناوەی دەوری بکەری بینیووە (ت) لە کۆمەڵی (A)یەوەیە . چونکە فرمانەکە ڕابردووی تێپەڕە .

2 ـ ناوی خاوەن (من) لە کەسی یەکەمی تاکدایە لەکۆمەڵی (B) بەرامبەرەکەی (م) ە .

3 ـ بە پێی یاسا ژمارە (2) کۆمەڵی (1) و (2) لە ڕاناوە لکاوەکان هەمیشە بەرەگی فرمانەوە ئەلکێن بەمجۆرە ڕستەکە ئاوای لێ دێ .

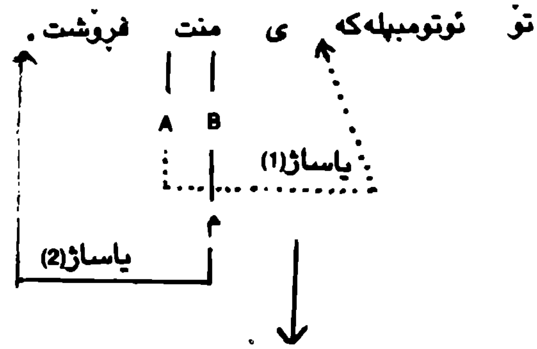

تۆ ئوتومبیللەکەت فرۆشتم .

[(ی) کە دەوری بەستنی ناوی خاوەن بە بەرکاری راستەوخۆوەی بینی دوای لاچوونی ناوی خاوەن دەورەکەی نامینێ و لا ئەچێ .]

[گەر بەرکاری ناراستەوخۆ بەراناوێکی لکاو جێگیر کرا ... پریپۆزیشن (بە) ئەبێ (پێ) و (لە) ئەبێ بە (لێ) .....
یاسا ژمارە (3)]

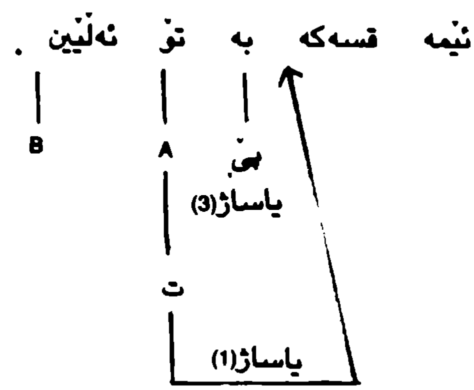

ئێمە قسەکە ـت پێ ئەڵێین .

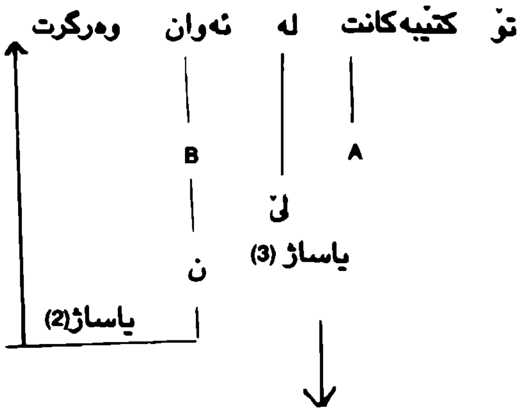

تۆ کتێبەکانت لێ وەرگرتن .

بەرکاری راستەوخۆ و ناراستەوخۆ ئەشێ هەردووك پێکەوە بەراناوی لکاو جێگیر بکرێن .

أ - گەر فرمانەکە لە کاتی داهاتوودا بێ هەردوو راناوە لکاوەکە بە پریپۆزیشنەوە ئەلکێن بەم جۆرە

پریپۆزیشن - بەرکاری راستەوخۆ - بەرکاری ناراستەوخۆ

یاسا ژمارە (4)

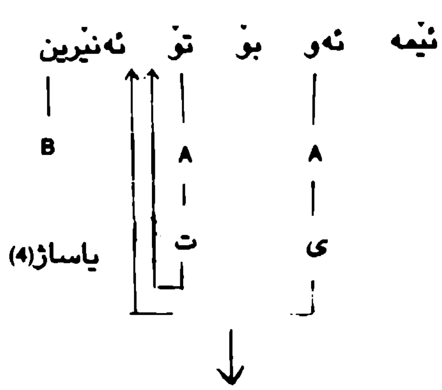

ئێمە بۆ ـت ـی ئەنێرین .

ب ـ گەر فرمانەکە لە کاتی ڕابردوودا بێ .. هەردوو ڕانـاوە لکاوەکان بە ڕەگی فرمانە وە ئەلکێن بەم جۆرە .

ڕەگی فرمان ـ بەرکاری ڕاستەوخۆ ـ بەرکاری ناڕاستەوخۆ

یاسا ژمارە (5)

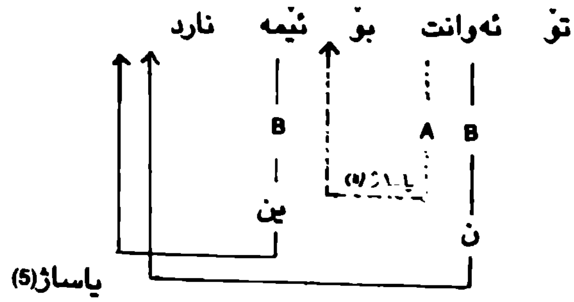

تۆ بۆت نارد ـ ن ـ ین .

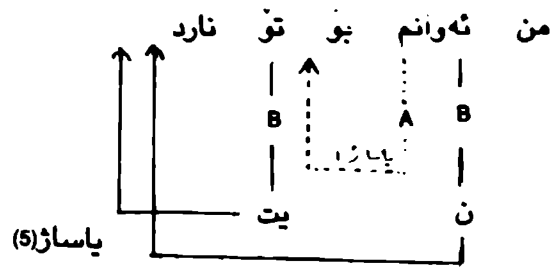

من بۆ ـ م نارد ـ ن ـ یت .

(جێگیر کردنی هەردوو بەرکار پێکەوە بە ڕاناوی لکاو زۆر کەمە لە قسەکردنا)

کەی دوو ڕاناوی لکاو بە یەکەوە بە ڕەگی فرمانەوە لکان یـەکێکیان دەوری (بکـەری) و ئەویتـر (بەرکـاری) ببینی ڕیز بوونیان بەم جۆرە ئەبێ .

ڕەگی فرمان ـ بکەر ـ بەرکار

یاسا ژ (6)

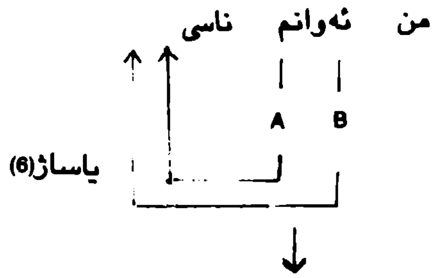

من ناسی ـ م ـ ن .

تەنیا گەر (بکەر) لە کـەسی سێیەمی تـاکدا بێت . لەم حاڵەتەدا ڕیزبوونیان بەم جۆرە ئەبێ

ڕەگی فرمان ـ بەرکار ـ بکەر

یاسا ژ (7)

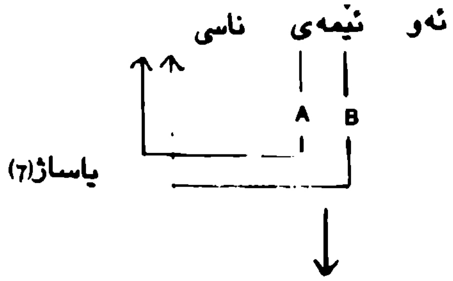

ئەو ناسی ـ ین ـ ی .

بە جێگیر کردنی بەرکاری ڕاستەوخۆی ڕستەی أ و ب بە پێی ئەو یاساییانەی پێشکەش کران ڕوون ئەبێتەوە بۆ و چۆن دەوری (بکەر) و (بەرکار) ئالوگۆڕ ئەبێ/ئەبێ بە گۆڕینی کاتی فرمانەکە :

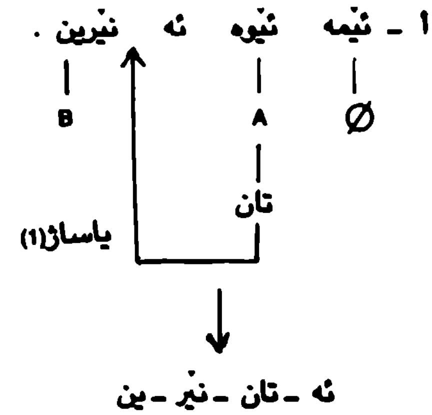

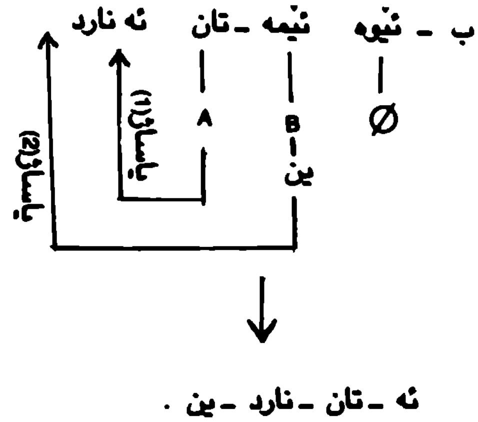

پەراوێزەکان

(1) – وەك دەرئەکەوێ ڕاناوی لکاوی کەسی سێیەمی تاکی کۆمەڵی سێیەم خۆی بە (ات) یا (ێت) دەرئەخا . ئەگەر ڕەگی کاتی داهاتووی فرمانەکە بە (ۆ) یا (ـە) کۆتایی هاتبێ ئەوە ڕاناوە لکاوەکە قاڵبی (ات) ئەگرێتە خۆ ، دوای ئەوەی (ۆ) ئەبێ بە (و)ی کونسونانت و (ـە) ئەتوێتەوە

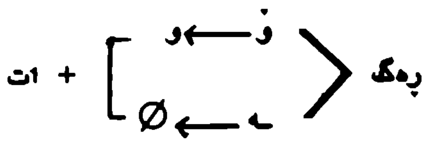

من ئەخۆم ← ئەو ئەخوات
من ئەکەم ← ئەو ئەکات

لە هەموو حاڵەتێکی تردا ڕاناوەکە خۆی بە (ێت) دەرئەخات .

ئەو ئەمرێت .
ئەو ئەچێت
ئەو ئەنووێت ... هتد

(2)– یا بەو ووشانەی لە زانستی زمانا بە Quantifier ناو ئەبرێن وەك (زۆر ، کەم هەندێ ... هتد) وەك :

من زۆر – م قسە پێ ووت .
ئێمە هەندێك – مان دیاری بۆ هێنا .

سەرچاوەکان .

1 — Amin, W.O (1979) ((Aspects of the Verbal construction in kurdish)) London university .

2 – ئەمین ، و.ع (1981) «ڕاناو لە کرمانجیی خوارووداا» ڕۆژنامەی هاوکاری ژ 616 و 637

3 – کۆڕی زانیاری کورد (1976) «ڕێزمانی ئاخاوتنی کوردی» .

سوپاس بۆ

کاك عەزیز ڕەشید حەریری کە لەم ووتارەو ئەوەی لە ژمارە دووی کاروان بڵاوکرابیەوە ئەرکێکی زۆری کێشا ..